

УДК 343.26

Кріпак А. А.,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
науково-дослідного центру з питань
діяльності органів та установ Державної
кримінально-виконавчої служби України
Інституту кримінально-виконавчої служби

ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ОКРЕМИХ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Приділено увагу найбільш поширеному виду покарання – позбавленню волі. Охарактеризовано інститут покарання у загальному вигляді та його мету, а також появу ув'язнення на території України та його соціальні функції. Розглянуто загальні положення позбавлення волі у законодавстві України та країн Західної Європи (Італії, Німеччини, Франції) як на певний строк, так і довічно (пожиттєво).

Ключові слова: законодавство, покарання, позбавлення волі, ув'язнення, довічне позбавлення волі, строки, тяжкі злочини.

В статті уделено внимание наиболее распространенному виду наказания – лишению свободы. Охарактеризованы институт наказания в общем виде и его цели, а также появление заключения на территории Украины и его социальные функции. Рассмотрены общие положения лишения свободы в законодательстве Украины и стран Западной Европы (Италии, Германии, Франции) как на определенный срок, так и пожизненно. Особое внимание уделено лишению свободы на определенный срок.

Ключевые слова: законодательство, наказание, лишение свободы, заключение, пожизненное лишение свободы, сроки, тяжкие преступления.

Постановка проблеми. Нині позбавлення волі (як на певний строк, так і довічне) є найбільш поширеним видом покарання у світі. Перевагою позбавлення волі як виду покарання є те, що використання різних термінів ув'язнення й режимів утримання дозволяє забезпечити необхідну міру індивідуалізації покарання, поєднуючи як каральну, так і виправну, виховну дію. Законодавством України та країн Західної Європи встановлено певні строки поз-

бавлення волі й визначено правопорушення, за скоєння яких призначається зазначений вид покарання. У період «перезавантаження» вітчизняної правової системи та взяття державою європейського курсу постає питання про доцільність і можливість широкого застосування в реаліях сьогодення такого виду покарання, як позбавлення волі як на певний строк, так і довічно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які ті-

єю чи іншою мірою зверталися до цієї проблематики, слід назвати Є. Ю. Бараша, О. П. Букалова, Н. Г. Калашник, Н. С. Калашник, Н. С. Кузнецову, А. А. Музику, І. В. Сервецького, Н. В. Тимовську, В. І. Шакуна та ін.

Формулювання цілей статті: охарактеризувати такий вид покарання, як позбавлення волі на певний строк у законодавстві України та країн Західної Європи – Італії, Німеччини та Франції; розглянути строки позбавлення волі й висвітлити правопорушення, за скоєння яких призначається такий вид покарання; визначити схожість і суттєві відмінності між законодавчим закріпленням та застосуванням такого виду покарання, як позбавлення волі.

Виклад основного матеріалу. Наявність інституту покарання в суспільстві не залежить від суспільно-політичної інформації (як не залежать від цього злочинець і злочинність) і наявності в'язниць як одного з видів виправних установ. Історія людства знає лише декілька випадків функціонування суспільства без інституту ув'язнення: спартанське суспільство та давня китайська держава періоду Шань-Інь (XVI-XI ст. до н. е., Китай) [1, с. 5].

Кримінальний кодекс України (далі – КК України) визначає покарання заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого (Ст. 50).

Згідно з чинним КК України до осіб, визнаних винними у вчиненні злочину, судом можуть бути застосовані такі види покарань: штраф; позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфіка-

ційного класу; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; службові обмеження для військовослужбовців; конфіскація майна; арешт; обмеження волі; тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; позбавлення волі на певний строк; довічне позбавлення волі (ст. 51).

Більш детально розглянемо такі види покарання у законодавстві України, як позбавлення волі – як на певний строк, так і довічно.

Позбавлення волі як вид кримінального покарання є правовим наслідком учинення злочину й відповідно до кримінального законодавства (ст. 63 КК України) полягає в ізоляції засудженого та поміщення його на певний строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу. Позбавлення волі встановлюється на строк від одного до п'ятнадцяти років, за винятком випадків, передбачених Загальною частиною КК України.

У разі складання покарань у вигляді позбавлення волі загальний строк покарання, остаточно призначеного за сукупністю вироків, не повинен перевищувати п'ятнадцять років, а у випадку, якщо хоча б один із злочинів є особливо тяжким, загальний строк позбавлення волі може бути більшим п'ятнадцяти років, але не повинен перевищувати двадцяти п'яти років (ст. 71 КК України) [2].

Сутність позбавлення волі полягає в тому, що засуджений наділяється важливим специфічним правовим обов'язком – перебувати у спеціальній установі держави в межах строку, встановленого вироком суду. Специфічні правові обмеження як елементи кари у разі позбавлення

волі відрізняють це покарання від інших, роблять його найсуворішим у загальній системі покарань.

Порядок виконання покарань у вигляді позбавлення волі регулюється III розділом Кримінально-виконавчого кодексу України; зокрема, у главі 15 визначаються загальні положення виконання зазначеного виду покарань [3].

Ув'язнення у сучасному вигляді на території України має відносно нетривалу історію. На українській території сучасні концептуальні контури ув'язнення склалися у XVIII ст., починаючи з періоду правління Петра I (навіть слово в'язниця, «тюрма» в російській мові має німецько-голландські корені та походить від «турм» – башта). До того в'язницею називали, перш за все, яму. Людину кидали туди, щоб вимучити в неї борг. Із засудженого брали штраф, пеню, його могли вбити в порядку кровної, родової помсти, але щоб спеціально посадити у в'язницю, покарати в'язницею, катувати в'язницею – такого на наших землях не було. Порівнявши ідею простої ізоляції злочинця у в'язниці як покарання за скоєний злочин, Росія, а отже, й Україна як частина Російської імперії, сприйняла і супутні функції тюремного ув'язнення – помсти держави злочинцю та перевиховання злочинця [1, с. 5].

Розкриваючи загальну характеристику такого виду покарання, як позбавлення волі, на наш погляд, необхідно перш за все звернути увагу на мету, яку переслідує таке покарання, та на соціальні функції позбавлення волі (ув'язнення).

Чинний Кримінальний кодекс України визначає, що покарання має на меті не лише кару, а й виправлен-

ня засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність (ст. 50) [2].

Соціальне призначення ув'язнення визначається ступенем соціальної корисності функцій, якими реалізуються, ставленням суспільства до такого соціального інституту, а також його роллю в правоохоронній системі, кримінально-виконавчій діяльності, боротьбі зі злочинністю тощо.

Не можемо не погодитись з Н. Г. Калишник, яка у своїх роботах зазначала, що традиційно в теоретичній науці узвичаєно виділяти чотири основні функції тюремного ув'язнення: виховну, каральну, стримувальну й ізолювальну.

Реалізацією виховної функції ув'язнення є реабілітація. Протягом останніх півтора століть у філософії покарань домінувала концепція реабілітації, що ґрунтується на гуманістичному підході, згідно з яким необхідно м'яко ставитися до злочинців. За такого підходу злочин трактується як «хвороба», щось чуже суті людини, аномальне (варто звернути увагу на те, що в самому трактуванні закладено посилення про те, що злочинцю не можна ставити в провину його хворобу й слід спрямувати увагу не на покарання людини, а на лікування). Починаючи з 1960-х рр., кримінологи почали ставити під сумнів передумови, які лежать в основі стратегії реабілітації, підкреслюючи, що виховання та психотерапія не в змозі подолати (або хоча б послабити) могутню тенденцію, характерну для деяких індивідів, слідувати злочинним шляхом (свою

точку зору вони підкріплюють статистичними даними про високий рівень рецидивів).

Каральна функція здійснюється через покарання. До XIX ст. була поширена думка, що покарання порушників правопорядку є необхідним для того, щоб суспільство, яке зазнало образу, набуло відчуття морального задоволення. Однак на початку XIX ст. на перший план вийшла ідея про те, що у в'язницях може відбуватись реабілітація злочинців. Останніми роками цікавість до покарання відродилася, але не як до способу задоволення жаги помсти (суспільства злочинцю), а як до способу відновлення відчуття морального порядку та справедливості: деякі злочини за своєї суттю є антигромадськими й огидними, а тому повинні каратися. Суспільство відчуває себе ображеним, якщо аморальна поведінка залишається безкарною. Таке відчуття здатне завдати шкоди соціальній системі, оскільки суспільство оперує певними уявними принципами про існування справедливості та споконвічного порядку. Покарання є необхідним для збереження прихильності людей соціальному порядку та базовим цінностям і нормам.

Стримувальна функція ув'язнення знаходить своє віддзеркалення у залякуванні й побоюванні потрапити до установ позбавлення волі. Поняття «залякування» ґрунтується на деяких припущеннях про людську природу, які важко довести. Проте соціологічні дослідження дають підстави стверджувати, що неминучість арешту та покарання дійсно призводить до зниження рівня злочинності, тобто має в деяких обставинах певний «залякувальний» ефект.

Ізоляційна функція ув'язнення практично здійснюється вибірково позбавленням волі. Будь-яке суспільство потребує того, щоб його охороняли. І в'язниця потрібна рівно настільки, наскільки вона, так би мовити, оберігатиме суспільство, ізолюючи злочинця на той момент, коли він є найбільш небезпечним. Отже, якщо тримати «закоренілих» злочинців у в'язниці, в ізоляції від суспільства, вони позбудуться можливості скоювати злочини [1, с. 7].

Нині позбавлення волі є найбільш поширеним видом покарання майже в усіх країнах Європи. Перевагою позбавлення волі як виду покарання є те, що використання різних термінів ув'язнення й режимів утримання дозволяє забезпечити необхідну міру індивідуалізації покарання, поєднуючи як каральну, так і виправну, виховну дію.

Необхідно зауважити, що у світі відсутнє однакове розуміння (визначення) позбавлення волі як виду покарання. У широкому сенсі воно передбачає позиттєве ув'язнення й позбавлення волі на певний термін, каторжні роботи, арешт, зміст в дисциплінарній військовій частині й деякі інші санкції. У кожній країні відповідно до узвичаєної в ній системи покарань співвідношення між вищезгаданими категоріями визначається по-своєму.

Тільки одна форма позбавлення волі – ув'язнення – існує в країнах – колишніх англійських колоніях (види тюремних установ і режими відбуття в них встановлено в тюремному законодавстві).

Навпаки, у французькій моделі кримінального права позбавлення волі на певний термін розпадається на декілька самостійних видів пока-

рання, які розрізняються залежно від характеру кримінального діяння, термінів, місця відбуття й режиму утримання.

У самій Франції розрізняються передусім позбавлення волі як кримінальне (що призначається за злочин), і як виправне (що призначається за проступок) покарання. У свою чергу, позбавлення волі, що призначається за скоєння злочину, традиційно ділиться на два види: кримінальне ув'язнення (за скоєння загальнокримінального злочину) і кримінальне заточення (за скоєння політичного злочину).

Проте принципові відмінності в режимі відбуття між цими двома видами дотепер стерлися у зв'язку із загальною гуманізацією кримінально-виконавчої системи. І заточення, і ув'язнення мають чотири підвиди залежно від тривалості (довічні, на строк до 30, до 20 і до 15 років). За здійснення проступку призначається інший вид позбавлення волі – виправне ув'язнення, що відрізняється від вищезгаданих видів позбавлення волі як формально – назвою, так і режимом утримання.

У тих країнах, де кримінальне законодавство побудовано на моделі французького Кримінального кодексу 1810 р., передбачено три види позбавлення волі відповідно до поділу кримінально карних діянь (злочини, проступки, правопорушення). Ці види також розрізняються за термінами, на які вони можуть бути призначені, й за особливостями режиму. Позбавлення волі за злочини поділяється, як і у Франції, на кримінальне заточення та кримінальне ув'язнення.

У системі кримінальних покарань позбавлення волі як таке

з'явилося дуже пізно – тільки у кінці XVIII – на початку XIX століття з введенням перших буржуазних кримінальних кодексів (Кримінальний кодекс Франції 1791 і 1810 років, Кримінальний кодекс Баварії 1813 р.). До цього тримання у в'язницях, фортецях, острогах і подібних до них місцях мало досить вузьке застосування, головним чином торкаючись державних злочинців.

Майже в усіх європейських країнах утвердженню позбавлення волі в його класичному вигляді передувало широке застосування покарання каторжними роботами, що отримало поширення, починаючи з XVII століття.

Розглядаючи позбавлення волі як вид покарання, слід указати на цілі, які воно переслідує:

1) ізоляція засудженого (тобто, захід виключення засудженого із суспільства, часто на тривалі терміни);

2) виправно-виховна мета (часто поширеним є релігійне виховання);

3) спосіб самозабезпечення ув'язнених (у країнах Західної Європи на утримання в'язниць витрачається більше 1 млрд. доларів);

4) спосіб підготування ув'язнених до життя після відбування покарання [4].

У сучасні кримінально-правові системи запроваджуються різні режими так званої напівволі (ст. 723 Кримінальний процесуальний кодекс Франції). Уперше у Франції режим напівволі введено законом 1970 р. В Англії є так звані відкриті тюрми. У деяких країнах Західної Європи судам дозволено присуджувати засудженим до 1 року позбав-

лення волі можливість продовжувати працювати за місцем роботи. У Франції є сільськогосподарські колонії, де засуджені працюють на сільськогосподарських роботах.

Позбавлення волі за тривалістю строку відбування можна поділити на:

- 1) довічне;
- 2) довготривале;

3) короткотривале, яке викликає найбільше дискусій серед правознавців, бо воно частіше завдає більше шкоди, ніж користі, особливо якщо воно призначається вперше й за посягання, що не є небезпечними (це терміни ув'язнення до 6 місяців або до 1 року).

У законодавствах багатьох країн (наприклад, Німеччини) містяться обмеження на застосування короткотривалих строків з альтернативним застосуванням штрафів [5].

У кримінальному законодавстві Італії передбачено основні та додаткові покарання. Смертна кара в Італії була скасована в 1944 р. Основними покараннями після її відміни є пожиттєве ув'язнення, позбавлення волі на термін від 15 днів до 24 років, штраф в розмірі від 10 тисяч лір до 2 мільйонів лір, арешт на термін від 5 днів до 3 років, грошове стягнення в доход держави в розмірі від 4 тисяч лір до 2 мільйонів лір [6].

Кримінальний кодекс Італії (далі – КК Італії) передбачає широкий спектр як основних, так і (особливо) додаткових покарань. Це дозволяє суду максимально враховувати всі обставини, що обтяжують і пом'якшують відповідальність, та індивідуалізувати покарання у кожному конкретному випадку. Найпоширенішим покаранням за КК Італії є позбавлення волі.

Розглянемо позбавлення волі на строк від 15 до 24 років та пожиттєве ув'язнення як основні покарання у законодавстві Італії. Найсуворішим основним покаранням там вважається пожиттєве ув'язнення. Згідно зі статтею 22 КК Італії це покарання засуджені відбувають у спеціально призначених установах з обов'язковим їх залученням до праці та з нічною ізоляцією. Особі, засудженій до пожиттєвого ув'язнення, може бути дозволено працювати поза стінами пенітенціарної установи.

У цілях нівеляції контрасту між довічним терміном позбавлення волі та завданням перевиховання засудженого законом від 25.11.1962 № 1634 були внесені зміни в ст. 176 КК Італії, що допустили умовно-дострокове звільнення від покарання засудженого до довічного позбавлення волі після того, як особа вже відсиділа 20 років. Закон від 10.10.1986 № 663 розповсюдив можливість застосування обмеження свободи також і на засуджених до довічного позбавлення волі [4].

Конституційний суд постановою від 28.04.1994 № 168 визнав норми про пожиттєве ув'язнення такими, що частково суперечать Конституції Італії, оскільки вони не забороняють застосування цього виду покарання до неповнолітніх засуджених.

У Німеччині перші в'язниці за голландським зразком були засновані в XVII столітті. Кримінальне законодавство цієї держави передбачає довічне ув'язнення у виняткових випадках (наприклад, за геноцид, параграф 220–А). Мінімальний строк позбавлення волі становить 1 місяць, максимальний – 15 років. Деякі вчені виступають за повне виключення

короткострокового позбавлення волі, а інші передбачають його застосування. Законодавець Німеччини вирішив зберегти цей вид покарання, який застосовується у виняткових випадках, коли характер діяння й поведінка особи вимагають застосування до неї позбавлення волі. Узагалі ж судам рекомендовано застосувати штрафні санкції.

Кримінальний кодекс Німеччини (далі – КК Німеччини) передбачає 14 складів злочину, за які призначається довічне позбавлення волі: геноцид, зрада (федерації та землі), тяжке вбивство, підготовка агресивної війни та ін. У разі сукупності злочинів максимальний строк позбавлення волі не може перевищувати 15 років [7].

Німецьке законодавство є доволі ліберальним. Існує шкала призначення покарання з урахуванням пом'якшуючих обставин (наприклад, якщо довічне ув'язнення не застосовується, то призначається покарання на строк від 3 до 15 років, якщо ж застосовується позбавлення волі із визначеним терміном, то призначається максимально 3/4 від нього, мінімально мінімальний строк, передбачений за вчинення цього злочину).

Пенітенціарні установи Німеччини регулюються Федеральним кримінальним кодексом 1975 р. і спеціальним законом – Законом «Про виконання покарання у вигляді позбавлення волі й заходах виправлення і безпеки, що виражаються в позбавленні волі», ухваленим у 1976 р. Окремі нововведення, які мають гуманний характер, набрали чинності в різний час (у 1980, 1982 й 1986 рр.) [4].

Порівняння жорсткості кримінальної репресії серед розвинених країн Європи дозволяє зробити ви-

сновок, що одним із найсуворіших кримінальних законів є Кримінальний кодекс Франції (далі – КК Франції).

Франція є першою країною, де після Великої Французької революції 1789 р. з'явився перший буржуазний Кримінальний кодекс (1791 р.). Пізніше цей кодекс був замінений Кримінальним кодексом Наполеона 1810 р., що діяв більше 180 років, доки 01.03.1993 р. не набрав чинності новий, який діє і нині.

Смертну кару у Франції скасовано. Позбавлення волі існує у вигляді довічного ув'язнення або на певні строки – до тридцяти років; також широко передбачаються застосування штрафів, додаткові покарання у вигляді позбавлення або заборони певних прав (наприклад, прав водія, володіння зброєю та ін.).

Довічне позбавлення волі може бути призначене за здійснення низки злочинів, передбачених в Особливій частині КК Франції. Нині таких норм 14: підготовка агресивної війни (§ 80), державна зрада (§ 81), зрада Батьківщині (§ 94), розбій, що спричинив смерть потерпілого (§ 251), особливо тяжкий підпал (§ 307), створення вибухонебезпечної ситуації під час використання ядерної енергії (§ 310 b), зловживання іонізуючим випромінюванням (абз. 3 § 311 a), вимагання, поєднане з насильством (§ 312), розбійний напад на водія автомобіля (§ 316a), напад на повітряний або річковий транспорт (абз. 2 § 316 c), загальнонебезпечне отруєння (§ 319), геноцид (абз. 1 § 211), депортація, обернення в рабство, викрадення людей та ін., у тому числі, у воєнний час (абз.1, 2 § 212); умисне вбивство (абз. 2, 3,4 § 221) [5]. При цьому покарання у вигляді довічного

позбавлення волі за останні три злочинні діяння є безальтернативними.

За новим КК Франції позбавлення волі може призначатись лише в разі вчинення тяжких злочинів і проступків. Воно може бути довічним, до 30 років, до 20 років і від 10 (мінімально) до 15 років. За проступки позбавлення волі застосовується у вигляді тюремного ув'язнення (ст. 131-3, ст. 131-4), яке за строками поділено на декілька класів. Діапазон є широким: від 6 місяців (п. 7) до 10 років (п. 1) [5].

У Франції існує декілька видів позбавлення свободи, які розрізняються як за місцем відбування, так і за режимом утримання. Позбавлення волі, що призначається за скоєння злочину, традиційно ділиться на два види: кримінальне ув'язнення за скоєння загальнокримінального злочину та кримінальне ув'язнення за скоєння політичного злочину, хоча на сьогодні, як відмічають французькі юристи, принципові відмінності (у формі, в особливостях побуту, залучення до праці тощо) між цими двома видами стерлися у зв'язку із загальною гуманізацією кримінально-виконавчої системи.

Особливо цікавими є такі нові форми позбавлення волі, як режим напівсвободи (напівволі) й виконання ув'язнення по частинах. Так, у разі призначення виправного ув'язнення строком до одного року включно, якщо це необхідно для здійснення засудженим професійної діяльності, отримання ним освіти, медичного обстеження, участі в житті сім'ї або з метою ресоціалізації суд може винести ухвалу про виконання такого покарання в режимі напівсвободи.

Останній полягає в дозволі засудженому залишати пенітенціарну

установу на час виконання своїх обов'язків, медичного обстеження або лікування, здобуття освіти тощо.

Суд може винести і ухвалу про виконання призначеного покарання по частинах: щодо проступків – про виконання ув'язнення, призначеного терміном не більше одного року; щодо проступків і порушень – про виконання по частинах штрафу, штрафоднів або тимчасового позбавлення водійських прав – у будь-якому випадку впродовж терміну, що не перевищує трьох років. Необхідними умовами для застосування такого заходу є істотні причини медичного, сімейного, професійного або соціального порядку.

Єдине покарання у вигляді позбавлення волі з'явилося у Кримінальному кодексі ФНР (далі – КК ФНР) з 01.04.1970 р. на підставі ст. 4 «Перші Закони про реформу кримінального права». До цього передбачалися чотири форми позбавлення волі: 1) каторжні роботи; 2) ув'язнення; 3) узяття під варту; 4) арешт.

Особи, засуджені за злочини, відбувають покарання в центральних в'язницях, а за проступки – в спеціальних установах. Пенітенціарна система Франції регламентується постановами Кримінально-процесуального кодексу 1958 р. зі змінами і доповненнями, внесеними законом від 11.07.1975 р. [8].

Управління пенітенціарними установами здійснюється Міністерством юстиції, в структурі якого є відповідна дирекція пенітенціарної адміністрації. Як і в інших країнах, у Франції тюрми поділяються на центральні (для засуджених до покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад одного року) та міс-

цеві (вони називаються ще виправними, арештними будинками або місцевими тюрмами).

У Франції є окремі пенітенціарні установи для неповнолітніх правопорушників (існує ціла система виховних і виправних установ для них) – це центри по спостереженню за неповнолітніми й центри виховання під наглядом. Є приватні установи для неповнолітніх, що належать релігійним об'єднанням і благодійним організаціям. Як до дорослих засуджених, так і до неповнолітніх правопорушників широко застосовується система пробації.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, необхідно зауважити, що у світі відсутнє однакове єдине визначення позбавлення волі як виду покарання. У широкому сенсі воно охоплює довічне (пожиттєве) ув'язнення та позбавлення волі на певний термін, каторжні роботи, арешт, тримання в дисциплінарній військовій частині та деякі інші санкції. У кожній країні відповідно до узвичаєної в ній системи покарань співвідношення між вищезгаданими категоріями визначається по-своєму. Нині позбавлення волі є найбільш поширеним видом покарання майже в усіх країнах Європи. Перевагою позбавлення волі як виду покарання є те, що використання різних термінів ув'язнення та режимів утримання дозволяє забезпечити необхідну міру індивідуалізації покарання, поєднуючи як каральну, так і виправну, виховну дію, що визначається по-своєму.

Порівняння жорсткості кримінальних покарань серед країн Західної Європи дозволяє зробити висновок, що одним із найсуворіших кримінальних законів є КК Франції, який

передбачає максимальний строк позбавлення волі 30 років, але поряд із цим, урахуваючи види та форми позбавлення волі (особливості побуту, залучення до праці тощо), можна говорити про загальну гуманізацію кримінально-виконавчої системи Франції.

Німецьке ж законодавство є доволі ліберальним. Існує шкала призначення покарання з урахуванням пом'якшуючих обставин (наприклад, якщо довічне ув'язнення не застосовується, то призначається покарання на строк від 3 до 15 років, якщо ж застосовується позбавлення волі із певним терміном, то призначається максимально 3/4 від нього, мінімально – мінімальний строк, передбачений за вчинення цього злочину).

Що стосується вітчизняного законодавства щодо позбавлення волі, то, на наш погляд, воно поряд з Німеччиною є найбільш гуманним у плані застосування максимального строку позбавлення волі на певний строк (до 15 років), але умови ув'язнення та відсутність врегульованого механізму їх покращення під час відбуття покарання роблять кримінально-виконавчу систему України далекою від європейської.

Теми строків такого виду покарання, як позбавлення волі на певний строк, а зокрема підвищення верхньої межі цього виду покарання (так само, як і тема можливості умовно-дострокового звільнення в умовах довічного позбавлення волі) на сьогодні є надзвичайно актуальними, активно обговорюються серед науковців та практиків і заслуговують на окреме вивчення, дослідження та висвітлення.

Список використаних джерел

1. Калашник Н. Г., Калашник Н. С. Пентологія: виконання покарань у світі. Запоріжжя : КСК ; Альянс, 2014. 260 с.
2. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III : офіц. текст. Київ : Паливода А. В., 2013. 213 с. (Сер.: Кодекси України)
3. Кримінально-виконавчий кодекс України : закон України : від 11.06.2003 № 1129-15 : зі змінами та доп. на 06.02. 2018 : офіц. текст. Київ : Алерта, 2018. 94 с.
4. Загальні тенденції виконання кримінальних покарань в зарубіжних країнах *Підручники для студентів онлайн* URL: http://stud.com.ua/9016/pravo/zagalni_tendentsiyi_vikonannya_kriminalnih_pokaran_zarubizhnih_krayinah (дата звернення: 27.01.2018).
5. Кримінальний кодекс Франції : (станом на 1 липня 2000 г.). *Юрист-онлайн*. URL: https://yurist-online.org/laws/foreign/criminalcode_fr/_doc-5-.pdf (дата звернення: 27.01.2018).
6. Уголовный Кодекс Италии на русском языке. *Classicsoup* : блог. URL: <http://classicsoup.weebly.com/blog/ugolovnij-kodeks-italii-na-russkom-yazike> (дата звернення: 27.01.2018).
7. Уголовный Кодекс Федеративной Республики Германии : в редакции от 13 ноября 1998 г. по состоянию на 15 мая 2003 г. *Crimpravo.ru* : веб-сайт. URL: crimpravo.ru/codexs/germany/2.doc (дата звернення: 27.01.2018).
8. Кримінальне право зарубіжних країн: система і види покарань. *Підручники для студентів онлайн*. URL: http://stud.com.ua/67818/pravo/sistema_vidi_pokaran (дата звернення: 27.01.2018).

A. Kripak,

*PhD in Law, Senior Researcher of the
Scientific-Research Centre of the
Institute of the Criminal-Executive Service*

DEPRIVATION OF LIBERTY IN THE LEGISLATION OF UKRAINE AND SOME WESTERN EUROPIAN COUNTRIES

The article focuses on the deprivation of liberty, which is the most common type of the criminal punishment. The institute of punishment in general, its purpose, as well as the history of the offender's imprisonment and its social functions on the territory of Ukraine are described. The general provisions of deprivation of liberty (both for certain terms and the life imprisonment) in the legislation of Ukraine and some countries of the Western Europe (Italy, Germany and France) are considered. Particular attention is paid to such type of punishment as the deprivation of liberty for certain terms. The issues related to the terms of imprisonment and the corresponding offenses, which envisage the imprisonment, the historical formation of imprisonment in the system of criminal penalties of Ukraine and some countries of the Western Europe as well as the purposes of such punishment, are considered. The types and forms of deprivation of liberty, which are envisaged in the Italian, German and French legislations, are described in.

Key-word: *legislation, punishment, deprivation of liberty, imprisonment, life imprisonment, terms, grave crimes.*

Надійшла до редакції 27.02.2018